

Mesnička vrata u starom Zagrebu

Početkom 19-tog vijeka pomalo je Gričanima postajalo pretijesno. Njihovi sinovi, odnosno unuci, koji su na višegodišnjem obrtničkom «Wanderschaftu» prošli zapadnu Evropu uzduš i poprijeko, a tamo usrkavali slobodnjački zrak, vrativši se kući u Zagreb, sa zadovoljstvom su konstatovali, da su glomazni obrambeni kameniti bedemi, koji su varos opasali u nepravilnom trokutu, hvala Bogu već posvema bili pali. No sad drže oni treba maknuti još i suvišna sedmera varoška vrata. Kaptolska donja nad Harmicom, i gornja, nazvana Novoveška, kod Kapelice sv. Dizmuša, zatim kod Popovog turna »frauenthor« (hony soit, qui mal y pense). Kamenita vrata sa čudesnom Majkom Božjom, a daklem najviše smetaju Mesnička vrata, oko kojih stanuju »puntaši« protiv starine. Da stvar izgleda što ljepša i u modernijem duhu inicijatori molbe upravljene na varoški magistratuš 15. sept. 1815. naveli su razne estetske i zdravstvene razloge, a posluživši se savršenom kajkavštinom (posljednjom građanskom) svoga vijeka. Tu famoznu molbu saopćuje nam gosp. E. pl. Laszowski, ravnatelj državnog i gradskog arhiva u Zagrebu:

Plemeniti Magistratuš!

Nad zdola potpisanem, kakti hiš našeh vu Mesničkoj vulici varešam ovega ležećih, ladavcom i iste vulice stanovnikom kak dole napervo postavleni, kak i drugi vnoći zroki, dosta zadovolni, potreboću prepisivanja, da pri plemenitom magistratušu zatrenje i porušenje varoških vrat Mesničkih zvanih, ne tuliko za našu kuliko najveć za občinsku hasen, dostojno prositi pritrucani jesmo iz sledećih temeljitih zrokov, i najmre:

Pervič. Znano je zadosta, da ov varaš ime tverdigjave iliti festunge niti kada je imal, niti takovo imeti je moğal, ar isto mesto zvišenimi od sebe bregmi od treh stranih obsterto, poleg vezdašnje najmre bojaznosti niti med trejtoga reda tverdigjave računati se more; ovu istinu plemeniti magistratuš očivesto spoznal je, kada ne samo po obzidu varaškom negda odičene hiše podignuti, nego i takovoga odpredi, dapače i vrata takajše takova na dvirceh porušili, spametno dopustil je. Ova vrata negda kak po vseh kraljevskih varaših navada je bila, bolje zbog navade iste, kak zbog sdržanja kakove sile napravljena bila su: i ko taki morebiti vu onih vremenih za ov cil i konec občinske seğurnosti prikkladna biti mogla su, tak vendar zadovolno upućeni jesmo, da vu vezdašnjih vremenah čisto slabu ali nikakovu sigurnost od njih zadobiti mogli nebi.

Drugič. Skem onda menjša od rečenih Mesničkih vrat za celu občinu varaša ovoğa hasen i obramba nadejati se mora, stem na vekšu škodu i prečku zdravlja i lepote ove cele vulice jesu, najpervič znamo je občinski, da su naši celi vulici prepuh vetrov i friškoğa zraka tak je zapert, da kak gdo izvan varaša prek mesničkih vrat nuter prejde, tak vu letu i v zimi čisto drugi zrak mlačen i težek počuti; od kud biva, da vu letu neizmernu sparinu čutiti, vsigdar pako prez vsakoğa vetra živeti moramo: Znamo je plemenitomu magistratušu najbolje, da naših dolnih hiž, koje pod polovicom ove vulice Mesničke ležiju, malo koj gospodar hiže samo srednju življenja dobu dočeka, nego zvekšinum skoro vsaki vu najlepší i najjakši dobi vumira, koje zlo segurno ne drugomu — kak jedino zločestom zraku pripisati se mora.

Tretič. Nadalje stišnjeni jako zbog nepotrebne zidov debline pod istimi vrati Mesničkemi predoh i tak po noći tmičen, ne samo prehağjajućem, osobito vu zimi nesiguren i pogibelen je, koja pogibel stem vsigdar vekša bude, skem varaš ovaj bolje povekšava se; nego tulikajše istem koliam vsake fele, koje zbog steznoga, kak vre rečeno je, pod istemi vrati mesta, višeputi tulikajše zbog plašljivih konj, ali bedastoće kučijašov, tak naterpaju se, da niti peškomu prejti nije moguće, od kuda pripeća se da vsakojački krič, špoti preklinjanja bivaju, koja zaisto vsa, kak berže ista vrata prestanu, taki preprečiju se zatem:

Četrtič. Po rušenju rečenih vrat mesničkih ne samo istoga imena vulica vu lepoti, redu i snagí hiž vnoğo zadobi, nego tulikajše i tu hasen taki imala bude, da još će nekoji stanovniki, koji drevene hiže imaju, i stemi pogibel ognja za celu vulicu povekšavaju, na skorom zidali budu. Ar nekoji ali po povekšanju čizna hižarskoğa pomoreju se, ali vu svojih hižah štacune, kojega vu celi vulici nijednoğa nije, naprave, ali zadnjič oni, koji može biti čisto nepremogući jesu po premenjenom cele vulice običaju, kupce na svoje hiže lahko dobiju takove, koji zidati vu stališu jesu odkud nesamo celomu varašu, nego i kasi varaški i od vpelivanja terštva i od povekšavanja hiž nedvojbeno hasen bude. K tomu:

Petič. Poklamkam vu perveših punktumih očivestnu od Mesničkih vrat tak za ovu vulicu, kak i za celu občinu varoša ovoğa nepotrebnoš, da pače i škodu pokazali jesmo, sudimo, da svoja prošnji naši od plemenitoga magistratuša suprostaviti se moreju, zmed kojih jedno bi bilo, da pokehdob ober istih vrat, vrat Mesničkih i pod njimi nekakove prilike bi bile, i od ovih vu varašku kasu takva hasen ide, plemeniti magistratuš može biti dohotke varaške pomensati smel nebi, zatem drugo odgovoriti se bi moglo: da zveršetek prošnje naše, to jest porušenje Mesničkih vratih prez troškov, vučiniti se moglo nebi, s kojemi kasu varašku obteršiti plemeniti magistratuš može biti podufal se ne bi.

Ove zadnjič razmisli proti jednomu osebnom stanovniku varaša kruto zadovolne bi bile, nego mislimo, da ondi gde občinskoga dobra spomenik je, prevagnuti ne mogu. Ar kaj se prveše dotiče, ne dvojimo mi, da ne bi plemenitomu magistratušu dosta znano bilo, da on istom mestu met Eytherovum i Jeličkinum hižama vu breg vnoho lepša i vnoho hasnovitiša hiža na hasen kase varoške napraviti se more, koja kajti obloke i celi izgled na vulicu bude imala, vnoho više hasne donašala, i koja iz materiala, koj od rušenja druge strane zidov obilno ostane napraviti se more vnoho menje troškov potrebuvala bude, ar kajti od one strane i prez toga zid kakov-takov zbog brega, koj prazen ostati tak zbog pogibelji rušenja, kak i zbog snage vulice smel nebi, postaviti se bi moral, vnoho dičneše bude, ako varaško stanje ovdi podiglo se bude, vu kojem, ako odzdola dva ali tri štacuni napraviju se, segurno vnoho hasnoviteše bude, ako pako možebiti plemeniti magistratuš hižu takovu ovde zidati ne bi hotel, sudimo, da vu takovom pripečenju ov isti funduš skupa s materialí, koj od rušenja vrat preostane, prodati se more i ovog kapitala intereš čisto lahko s vezdašnjim stanovnikov Mesničkih vrat hasen jednak, ako ne još vekši vučiniti se more.

Kaj se drugoga zroka, najmre troškovza porušanje istih vrat potrebih dotiče, mi i kruto spoznati moramo, da ov posel prez troškov napraviti se ne more, i zato mi previdevši, da stran jedna ovoga terha na nas pravično spasti mora, k tomu poleg mogućnosti naše polek priklopljenih ovdi pod NB. podpiskov naših suma penez na pomoć ovoga posla skup spraviti, i za njenu sigurnosti nas podpisati zamudili nismo, nas zavezujući, da kak berže ov posel počel se bude, vsaki zmed nas svoj dobrovolni ponudjek po NB. odredjen vu jednoj polovici taki, vu drugoj pako malo zatem dragovolno odbrojiti hoće. Zvun toga segurni jesmo, da ako plemeniti magistratuš i po drugih vulicah vašara ovoga takov dobrovolni izbor ove pomoći naredil bude, vsaki zaisto rad poleg mogućnosti svoje k ovomu občinskom dbru pridonesel bude.

Koju prošnju našu kada mi tak vu našem, kak i celoga varaša ovoga imenu dostojno ponavlamu, i vu pravično tak zbog kasne kak i dike ovoga varaša presudjenje vzeti prosimo zajedno prosimo zajedno vu dužnom preštimanju ostajemo. Plemenitoga magistratuša vu Zagrebu dan 15. septembra 1815. — sluge ponizni stanovniki Mesničke vulice. Thomas Koščak, Joannes Krčelić, Mathias Puntler, Thaddaeus Ferrić, Franciscus Cvetković, Georg Ratko, Aloysius Busan, Anton Filipović, Petrus Horvaty, Ferenc Košutić, Joannes Birling, Johann Andraschek, Georg Cestar †, Georgius Tustić †, Johan Belschak †, Nicolaus Jelošić, Benčić Mihael †, Franz Mrak, Karolus Pavesch †, Anton Petschnek«.

Iz priloženog popisa vidimo, da su ovi tu potpisani i još Franjka Križar, ukupno 23 osobe obvezale se na prinos od 343 for. 59. kr. Najviše je

obećao Bužan 50 for. i Cvetković 40 for. (U gradskom arhivu 1815. br. 2648).

No tvrdokorna Mesnička vrata pa ni druga nisu se makla ni do god. 1825., kad je pitanje opet ušlo u akutno stanje. Rav. Laszowski nadovezuje na to (30. X. 1926) članak, u kojem otkriva situaciju kanala oko Mesničkih vrata. Ujedno opisuje nacrt glasovitog zagrebačkog arhitekta Bartola Felbingera, koji nam je prvom polovinom 19. vijeka postavio, odnosno rekonstruirao čitav niz palača i javnih zgrada neprolazne ljepote. Članak ravn. Laszowskog glasi:

Temelji mosta pred nekadašnjim Mesničkim vratima u Zagrebu.

Pred nekoliko dana naišli su radnici, koji kopaju kanal za vodove, u Mesničkoj ulici, na neki jaki zid, a u za nj drugi zid od cigle, pa neki svod, što je izazvalo interes prolaznika. Počelo se nagoviještati, da je to ostatak tajnoga hodnika iz gornjega grada. Dakako bilo ih je koji su tu u kući do stuba u Mesničkoj ulici stavljali samostan, dakako opet u vezi s tim tajnim hodnikom!

No stvar je u istinu ova: Nešto poviše toga nadjenoga zida stajala su nekoć stara gradska vrata: Mesnička vrata (porta carnificum, lanionum) od kojih je vodio mostić dolje prema Ilici. Taj je mostić stajao do vratiju, a dalje se nastavljao put na zidanim svodovima. Za cijelo je taj javni mostić bio već vrlo trošan, kad je 10. maja 1825. predložio gradski konzul Josip Stajdacher, da valja taj most porušiti. Smjesta je određeno povjerenstvo koje je imalo na licu mjesta učiniti izvide. No napokon se od svega toga odustalo i stvar je odgođjena, jer je trebalo novaca za druge prešnije stvari.

Medjutim se je ispostavilo, da treba provesti kanalizaciju ispred Mesničkih vratiju, a naročito ispod mosta pred ovima. Kako su se tu izlijevali mali kanali iz gornjega, grada, to se je ispod mosta stvorila velika lokva puna smrada i izmetina. Smrad taj zagušivao je prolaznike, koji su preko mosta prolazili u varoš.

Protiv ovih neurednosti ustao je gradski »eksator« (ubirač poreza) Tadija Ferić. On je u svojoj predstavi upravljenoj na gradski magistrat (24. maja) ocrtao tu sramotnu nevolju po zagrebačku varoš. On je predlađao, da se pod mostom uredi odvodni kanal, u koji bi se izlijevali gradski kanali. Vještaci su proračunali, da bi stajalo oko 200 for.

Čini se, da se je gradski magistrat odlucio na gradnju toga odvodnoga kanala, jer je graditelj Bartol Felbinger, mjeseca jula iste godine sačinio plan za ovaj odvodni kanal. Ovaj je plan za nas vrlo interesantan, jer nam podaje sliku mosta pred Mesničkim vratima. Most je bio zidan na tri luka, od kojih je bio onaj do vratiju najviši. Pod ovaj su se izlijevala dva kanala, koji su pridolazili iz Mesničke ulice, dok su se pod onaj skrajnji luk prema Ilici takodjer izlijevala dva kanala, koji su pridolazili s Griča.

Do luka, odnosno svoda neposredno kod vratiju, bio je sa strane prislonjen (prema Tuškancu) još drugi zid i svod, pod koji su se izlivala opet dva kanala (u uglu), koji su prolazili s Visoke ulice.

Ovaj zidani most bio je dug 8 hvata i 5 stopa, a širok 2 hvata, 3 stopa i 3 palca. Preko mosta prema Ilici bila je ulica sa strane Tuškanca podzidana u duljini od 4 hvata 1 stope i 3 palca, dok je prislonjeni drugi svod prema Tuškancu imao Vanjski zid dugačak 3 hvata. (Taj je sad odkopan).

Felbinger je po svom planu naumio srednji svod sasvim zazidati, jer se podanj ne izlivaše ni koji kanal, a time je hotio spriječiti, da se tu ne sabire nečist. Pod skrajnjim najnižim svodom imao se je postaviti kosi tarac, s preda, s desno i lijevo zazidati dok bi preostalim uskim otvorom oticali kanali koji su se tu sa Griča izlivali. Pod svodom do vratiju imao se isto tako urediti, pak i pod ovim, koji je tomu bio prislonjen. Od ovoga svoda povukao je Felbinger paralelno s mostom novi od cigle zidani kanal, širok 4 stope, koji se skretao prema Tuškancu i utjecao u Tuškanački potok. To je za cijelo onaj kanal koji je pred kojih 40 godina otkopan bio, te se ga držalo tajnim hodnikom.

Za izradbu toga trebalo je 44000 dobro ispečenih opeka u trošak je proračunao na 340 for. 16 krajcara.

Toliko nam o tom pričaju spisi u arhivu grada Zagreba (1825 Nr. 1484, 1872, 2274).

Poslije je ovaj most zasipan, mesnička vrata porušena i izvedena ulica, kakva je danas.

Književnost

Dr. Vladimir Gudel: »Stogodišnjica hrvatskoga preporoda«, Zagreb 1936. Str. 130. Tisak Tipografija d. d. Vlastita naklada. Cijena 30 dinara.

Hrvatski je narod prošavše godine proslavio stogodišnjicu hrvatskoga preporoda. I ako bi isto tako mogli slaviti preporod i od godine 1832., 1833. i 1834., jer su sve to osvitne i početne godine našega preporoda, kako ispravno ističe dr. Gudel u svojoj knjizi, 1835. godine uzela se kao godina slave, jer te godine osvanuše prve hrvatske novine (6. I.), odjeknula je prva ilirska budnica »Još Hrvatska nij propala« s hrvatske pozornice (7. II.), štampana je himna naša »Lijepa naša domovina« (14. III.), te godine uvedeno je štokavsko narječje u hrvatsku književnost. U tim proslavama prednjačio je grad Zagreb i kao žarište naše kulture i kao svečar toga narodnog goda. Sav naš narod na čelu sa Zagrebom veličao je zaslugu hrvatskih preporoditelja, koji su položili čvrste temelje našem kulturnom